
ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
“ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.н. Георги Кирилов Петков

Директор на Институт за научни изследвания и обучение
на докторанти при Университет по библиотекознание
и информационни технологии

за дисертационния труд

на **Шарон Бар**

на тема

**„Качеството на взаимоотношението между здраво дете
и неговите братя или сестри с увреждания и развитието
на социалните умения“**

за получаване на образователната и научна степен
„ДОКТОР“ в професионално направление 3.2. Психология,
докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“

София * 2022

Рецензията е възложена по решение на Научно жури, определено със Заповед на Ректора на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ № 271/28.04.2022 г. За изготвянето и ми бяха предоставени дисертационен труд, автореферат, публикации по темата на дисертационния труд и биографична справка за докторанта.

Научен ръководител на докторанта е доц. д-р Даниела Карагяурова.

Шарон Бар е преминал през всички етапи на процедурата за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, в съответствие с изискванията на нормативната база в Р България.

Документите, представени в процедурата за защита на дисертационния труд, отнасящи се до даване на образователната и научна степен „доктор“, съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, на ППЗРАСРАБ и на нормативните документи на Университета.

* * *

Разбирането и регулирането на семейните отношения, като една от най-важните страни на социалните взаимоотношения, е важно за поддържане на равновесие в обществото, доколкото ефектите им се отразяват върху бъдещото поколение. Партийството и родителството, създадените от родителите оптимални условия за нормални взаимоотношения между членовете на семейството са призвани в крайна сметка да формират у подрастващите привързаност към важни за социалната практика аспекти на функционирането на социума, каквито са семейните ценности, проявите на алtruизъм и грижите един за друг.

Проблемът за привързаността и качеството на взаимоотношенията в семейството не е нов както в световната,

така и в българската научна литература. Отнесен към семейството и неговото функциониране, какъвто е случаят в настоящия дисертационен труд, той придобива съвсем актуално звучене, доколкото на съвременния етап от развитието на обществото, елемент от което е и семейството, промените до голяма степен се случват вън и независимо от желанията и очакванията на хората и за много от тях често съдим единствено по резултатите. Това означава, че все още не сме в състояние да ги предвиждаме, както и да ги управляваме. Проблемът твърде много се усложнява, когато в семейството освен здрави деца има и деца, братя и сестри, с увреждания, чието присъствие, а и участието им в съвместния живот изисква специални грижи и допълнителни усилия. Проблемът се мултилицира и от факта, че освен детето със специални потребности, здравото дете също се нуждае от особен вид подкрепа и развитие на социални умения, както за понасяне на тежестите от съвместния живот с нуждаещото се от специални грижи дете, така и за включване в общите усилия на семейството за създаване на оптimalни условия.

Определен дял за настоящото състояние, което очевидно не удовлетворява изискванията, имат и учените, чиято отговорност е както да осмислят и да обясняват случващото се в живота на децата със специални потребности, така и да прогнозират тенденциите и с това да предотвратяват, а в някаква степен и да смекчават тежестите, които семействата трябва да понасят. Казаното дотук цели както да изтъкне актуалния характер на дисертационния труд, така и да подчертава практическата му стойност и освен това да вдъхне респект към автора му, проявил научна смелост да избере подобна тема. Още повече, че в труда се намират доказателства за плодотворните научни занимания на докторанта, довели до обсъждания в настоящата рецензия

результат.

Изследването, което докторантът ни представя в настоящия дисертационен труд е сериозен опит за задълбочаване и обогатяване на съществуващите знания в областта на отношенията в семейства, в които има деца със специални потребности.

Избраната структура от четири основни глави е удачна и позволява пълноценно (в рамките на зададените ограничения) разкриване съдържанието на темата. Дисертацията съдържа и задължителните увод, заключение и списък на използваната литература.

След като изяснява актуалността на дисертационното изследване, докторантът определя неговата цел, а именно „да се проучи задълбочено връзката между качеството на системата от отношения, съществуваща между здраво дете и неговия брат или сестра, страдащи от разстройство в развитието, и социалните умения на детето, както и да се провери как семейното сближаване ще повлияе на изследваната зависимост“. Изследването е много добре концептуализирано. Обектът и предметът на цялостния анализ в дисертационния труд са коректно дефинирани. Авторът преследва своята цел като разглежда системата от отношения между братя и сестри като обект на изследването, а за предмет посочва „параметрите на семейните отношения в семейства с няколко деца, когато едно от децата има сериозно увреждане, и комуникативните умения на здравото дете, което има различни отношения с братчето или сестричето си с увреждане“.

Представеният дисертационен труд е завършено, самостоятелно проведено научно изследване, което представя своя автор като притежаващ висока ерудиция, дълбоки познания и практически опит по темата. Биографичните данни на докторанта респектират с придобития практически опит и наред с натрупаните знания

по темата, безспорно, са едно от основанията за постигнатите в доктората резултати.

Като следва логиката на дисертационното изследване докторантът е решил следните научни задачи:

- Сравnil е семействата на деца със специални нужди и контролните семейства по отношение на качеството на взаимоотношенията между братята и сестрите.
- Анализирал е връзката между качеството на взаимоотношенията между братята и сестрите и социалните им умения.
- Доказал е връзките между социалните умения на децата със специални нужди и системата от взаимоотношения между братята и сестрите.
- Изследвал е взаимовръзките между сплотеността на семейството и системата от взаимоотношения между братята и сестрите.

Прави добро впечатление фактът, че в самото начало авторът е посочил някои ограничения, произтичащи от лимитираните времеви и ресурсни възможности на всяко индивидуално научно усилие, каквото е разработването на дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „доктор“. Ограниченията се отнасят до размера на извадката и обхвата на изследваните лица с които е проведено емпиричното изследване. Това естествено прави невъзможно генерализирането на изводите от анализа на данните, но емпиричните потвърждения на теоретичните постановки все пак очертават определени тенденции.

Проблемите, заявени от автора като дисертабилни и нуждаещи се от задълбочен анализ са изследвани и представени професионално. От текста става ясно, че Шарон Бар отлично познава актуалната литература по проблематиката, съвременното му състояние и интерпретация.

В собственото си изследване той критично я преосмисля и използва през призмата и в контекста на богатия си личен опит. В изследването си е приложил инструментариум, който изцяло се вписва в замисъла и е с доказани психометрични качества. Изследването е подкрепено емпирично, чрез взаимодействие на докторанта с лица, живеещи в семейства с деца, нуждаещи се от специални грижи.

Заявените претенции за получените приноси са напълно обосновани, доколкото те непосредствено произтичат от анализите, а резултатите от дисертационния труд несъмнено обогатяват съществуващите знания по изследвания проблем и освен това, могат да намерят директно приложение в практиката.

Всичко, което може да се намери на страниците на дисертационния труд представя автора като компетентен и професионално много добре подготвен учен и практик в областта на теорията и практиката на психологията.

Критични бележки нямам, освен настоятелната препоръка дисертационният труд да се преработи и издаде като монографичен труд, а защо не и на български език, съвместно с научния ръководител, чийто почерк личи в текста на дисертацията. Това ще обогати практиката на психологите, а и педагогическата практика с доказаните в него ефективни подходи.

Авторефератът точно и вярно отразява най-важните аспекти на дисертационното изследване, а справката за приносите съдържа реалните научни постижения на докторанта, чиято обосновка намираме в текста на дисертационния труд.

От дисертационното изследване проличава отличната теоретична и методологическа подготовка на докторанта, овладял технологията на научното изследване на равнище, което му дава възможност да планира и провежда самостоятелни експериментални

изследвания и в други области на научното знание. Това удовлетворява образователните аспекти на степента, за която той претендира.

Резултатите от научното изследване обогатяват психологическата теория за семейните отношения и ролята на семейните взаимоотношения при социализацията на децата и грижата за деца със специални потребности, което удовлетворява научните аспекти на исканата степен.

В рамките на моите компетенции и достъпните ми източници не установявам плагиатство в представените по процедурата материали.

Не ми е известно в хода на процедурата да са получавани неанонимни и мотивирани писмени сигнали за плагиатство.

По хода на цялото дисертационно изследване Шарон Бар демонстрира висока ерудиция в областта на теорията, историята и на актуалното състояние на изследвания проблем в експертната литература, както и много добра компетентност в областта на психологията. Цялата тази палитра от знания е задължителна заради широкия обхват на изследвания проблем.

Библиографският списък доказва сериозното отношение към изследването и включва 209 заглавия, преобладаващата част от които от последните десетина години. Всички те са реално използвани и цитирани в текста на дисертацията в съответствие с БДС, което дава възможност да се отграничи авторовия принос по темата.

Представеният автореферат съответства на изискванията и отразява основните тези, направените изводи и научните постижения в дисертационния труд.

Личният принос на докторанта в получаването на резултатите в дисертационния труд е категорично и точно оценим. Приемам, че изброените научни резултати са негово дело.

Важна част от получените в дисертационния труд резултати са представени в три научни публикации от 2021 година, публикувани в издания на Варненския свободен университет, което е осигурило необходимата публичност на постиженията и приносите в изследването.

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника за неговото прилагане за получаване на образователната и научната степен "доктор".

Въз основа на положителните ми оценки за дисертационното изследване, предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват на **Шарон Бар** да се даде образователната и научна степен "Доктор" в професионално направление 3.2. Психология по докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“. Призовавам и останалите членове на научното жури да гласуват за това предложение.

Рецензент: .....
Проф. Г. Петков, д.н.

3 май 2022 г.

Гр. София